

Prawo

Jurysdykcja Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w ramach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa

Magdalena Matusiak-Frącczak

**Jurysdykcja Trybunału
Sprawiedliwości Unii Europejskiej
w ramach Wspólnej Polityki
Zagranicznej i Bezpieczeństwa**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Prawo

Jurysdykcja Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w ramach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa

Magdalena Matusiak-Frącczak

Magdalena Matusiak-Frącczak (ORCID: 0000-0002-6736-8008) – Uniwersytet Łódzki
Wydział Prawa i Administracji, Katedra Europejskiego Prawa Konstytucyjnego
90-232 Łódź, ul. Kopcińskiego 8/12

RECENZENTKI

Agnieszka Grzelak, Dagmara Kornobis-Romanowska

REDAKTOR INICJUJĄCA

Monika Borowczyk

REDAKCJA

Monika Poradecka

SKŁAD I ŁAMANIE

Agent PR

KOREKTA TECHNICZNA

Katarzyna Woźniak

PROJEKT OKŁADKI

efectoro.pl agencja komunikacji marketingowej

Grafika na okładce: Depositphotos.com/NiroDesign

© Copyright by Magdalena Matusiak-Frącczak, Łódź 2026
© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2026

<https://doi.org/10.18778/8445-053-6>

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.12063.26.0.M

Ark. wyd. 11,5; ark. druk. 10,375

ISBN 978-83-8445-052-9
e-ISBN 978-83-8445-053-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-237 Łódź, ul. Matejki 34A
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wprowadzenie	9
Rozdział 1	
Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa – szczególna polityka UE	15
1.1. Szczególne rozwiązania instytucjonalne	20
1.1.1. Instytucje Unii Europejskiej	20
1.1.2. Organy <i>sui generis</i>	23
1.2. Instrumenty i działania UE w ramach WPZiB i WPBiO	27
1.3. Charakter prawny aktów WPZiB i możliwość zastosowania do nich metody wspólnotowej	31
1.4. Wnioski	35
Rozdział 2	
Ograniczona jurysdykcja TSUE w ramach WPZiB	37
2.1. Artykuł 40 TUE	39
2.2. Środki ograniczające wobec jednostek	46
2.2.1. Kontrola środków ograniczających wobec jednostek przed wejściem w życie Traktatu z Lizbony	48
2.2.2. Kontrola środków ograniczających wobec jednostek po wejściu w życie Traktatu z Lizbony	56
2.3. Skutki ograniczonej jurysdykcji TSUE w ramach WPZiB	71
2.3.1. Luka w ochronie praw podstawowych na poziomie Unii Europejskiej	71
2.3.2. Możliwość sprawowania sądowej kontroli nad aktami WPZiB przez sądy państw członkowskich	76
2.3.3. Możliwość pośredniej kontroli aktów wydawanych w ramach WPZiB przez ETPCz	80
2.4. Wnioski	87

6 Spis treści

Rozdział 3

Rozszerzająca wykładnia jurysdykcji TSUE w ramach WPZiB	91
3.1. Dostęp do dokumentów	91
3.2. Artykuł 218 TFUE	93
3.2.1. Umowy międzynarodowe zawierane w ramach WPZiB	93
3.2.2. Decyzje zawieszające stosowanie umowy oraz ustalające stanowiska, które mają być zajęte w imieniu Unii w ramach organu utworzonego przez umowę	97
3.3. Budżet Unii i rozporządzenia finansowe	98
3.4. Kwestie niezwiązane bezpośrednio z wyborami politycznymi lub strategicznymi dokonywanymi w ramach WPZiB	100
3.4.1. Akty zarządzania personelem	101
3.4.2. Doktryna sprawy politycznej	105
3.5. Wnioski	113

Rozdział 4

Jurysdykcja TSUE w ramach WPZiB a przystąpienie UE do EKPC	115
4.1. Droga UE do przystąpienia do EKPC	116
4.2. Opinia nr 2/13 o przystąpieniu UE do EKPC	122
4.3. Propozycje rozwiązania kwestii jurysdykcji ETPCz i TSUE w ramach WPZiB	128
4.4. Wnioski	135

Podsumowanie	137
--------------	-----

Bibliografia	143
--------------	-----

Wykaz skrótów

CETA (Comprehensive Economic and Trade Agreement) – Kompleksowa umowa gospodarczo-handlowa między Kanadą a Unią Europejską i jej państwami członkowskimi

EKPC – Europejska Konwencja Praw Człowieka

EOG – Europejski Obszar Gospodarczy

ESDZ – Europejska Służba Działań Zewnętrznych

ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka

EUPM (European Union Police Mission) – Misja Policyjna Unii Europejskiej

FSK – Federalny Sąd Konstytucyjny Niemiec

JAE – Jednolity Akt Europejski

Karta NZ – Karta Narodów Zjednoczonych

KWPT – Konwencja wiedeńska o prawie traktatów

MTS – Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości

NATO (North Atlantic Treaty Organization) – Organizacja Paktu Północno-atlantycznego

ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych

PESCO (Permanent Structured Cooperation) – stała współpraca strukturalna

Satcen – Centrum Satelitarne Unii Europejskiej

TEWG – Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą

TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej

TS – Trybunał Sprawiedliwości

TSUE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

TUE – Traktat o Unii Europejskiej

TWE – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską

UE – Unia Europejska

WPBiO – Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony

WPZiB – Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa

Wprowadzenie

Zgodnie z art. 19 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) zapewnia poszanowanie prawa w wykładni i stosowaniu traktatów. Orzeka on w zakresie skarg wniesionych przez państwa członkowskie, instytucje lub osoby fizyczne lub prawne (dalej: jednostki), w trybie prejudycjalnym na wnioski sądów krajowych państw członkowskich w sprawie wykładni prawa Unii Europejskiej (UE) lub ważności aktów przyjętych przez instytucje oraz w innych przypadkach przewidzianych w traktatach (art. 19 ust. 3 TUE).

Poszczególne postępowania przed TSUE regulowane są w przepisach Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE). Na podstawie tych przepisów TSUE orzeka o uchybieniu przez państwa członkowskie zobowiązaniom, jakie na nich ciążyą na mocy traktatów (art. 258–260 TFUE), o ważności aktów prawa wtórnego (art. 263 TFUE), w przedmiocie skargi na bezczynność (art. 265 TFUE), pytań prejudycjalnych (art. 267 TFUE), skarg odszkodowawczych (art. 268 TFUE w zw. z art. 340 TFUE), ważności aktów Rady Europejskiej i Rady przyjętych na podstawie art. 7 TUE (art. 269 TFUE), sporów między UE a jej pracownikami (art. 270 TFUE), spraw związanych z funkcjonowaniem Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Banku Centralnego i Europejskiego Systemu Banków Centralnych (art. 271 TFUE), na mocy klauzuli arbitrażowej (art. 272 TFUE) lub kompromisu między państwami członkowskimi (art. 273 TFUE). Jurysdykcja TSUE została więc określona szeroko, co zwiększa legitymację demokratyczną całego systemu prawnego UE.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej przyczynia się do zwiększania poszanowania praw podstawowych w UE, zapewniając jednostkom prawo do skutecznej kontroli sądowej i prawo do sprawiedliwego procesu. Prawa te są chronione w UE na kilku płaszczyznach. Jest to ogólna zasada prawa, wynikająca z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim (art. 6 ust. 3 TUE) oraz wyrażona w art. 6 i 13 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC)¹.

1 Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-64/16 *Associação Sindical dos Juizes Portugueses przeciwko Tribunal de Contas*, wyrok z dnia 27 lutego 2018 r., ECLI:EU:C:2018:117, pkt 35.

Dodatkowo jest ona chroniona na gruncie art. 47 Karty Praw Podstawowych UE, zgodnie z którym każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w tym przepisie. Ponadto każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Warto również zwrócić uwagę na treść art. 52 ust. 1 Karty, w świetle którego wszelkie ograniczenia w korzystaniu z praw i wolności uznanych w Karcie muszą być przewidziane ustawą oraz szanować istotę tych praw i wolności. Z zastrzeżeniem zasady proporcjonalności ograniczenia mogą być wprowadzone wyłącznie wtedy, gdy są konieczne i rzeczywiście odpowiadają celom interesu ogólnego uznawanym przez Unię lub potrzebom ochrony praw i wolności innych osób. Wyłączenie jurysdykcji TSUE w ramach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB), które będzie przedmiotem niniejszego opracowania, nie jest natomiast takim ograniczeniem prawa do skutecznego środka kontroli sądowej przysługującego jednostkom. Artykuł 52 ust. 1 Karty dotyczy ograniczeń wprowadzanych prawem wtórnym, wyłączenie jurysdykcji TSUE w odniesieniu do aktów WPZiB było zaś świadomym wyborem twórców traktatów i ma status prawa pierwotnego.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej przyczynia się do konstytucjonalizacji UE przez swoje orzecznictwo, czym kształtuje konstytucyjne cechy UE². Sam TSUE lubi podkreślać, że Unia jest unią prawa, co oznacza, że zarówno państwa członkowskie, jak i instytucje podlegają kontroli zgodności wydanych przez nie aktów z podstawową kartą konstytucyjną, jaką stanowią traktaty. Same zaś traktaty ustanawiają zupełny system środków prawnych i procedur w celu powierzenia TSUE kontroli zgodności z prawem aktów instytucji³. Przynajmniej niektóre jednostki mają prawo zakwestionować przed sądem zgodność z prawem każdej decyzji lub każdego innego aktu krajowego dotyczącego zastosowania wobec nich aktu Unii⁴. Nawet jeśli jednostki nie mogą na podstawie art. 263 TFUE zaskarżyć aktów o charakterze generalnym, to mogą zaskarżyć akty wykonawcze instytucji skierowane do nich bezpośrednio i indywidualnie lub zaskarżyć przed sądami krajowymi akty wykonawcze wydane przez państwa członkowskie, podnosząc zarzut nieważności aktu o charakterze generalnym i wnosząc o zadanie TSUE przez sądy krajowe pytania prejudycjalnego w tym zakresie⁵. Tym samym prawo do sprawiedliwego

2 Carolyn Moser, Berthold Rittberger, *The CJEU and EU (de-)constitutionalization: Unpacking jurisprudential responses*, „International Journal of Constitutional Law” 2022, vol. 20(3), s. 1040, 1044–1045.

3 Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-50/00 P *Unión de Pequeños Agricultores przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 25 lipca 2002 r., ECLI:EU:C:2002:462, pkt 40.

4 Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-64/16 *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, pkt 31.

5 Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 294/83 *Parti écologiste „Les Verts” przeciwko Parlamentowi Europejskiemu*, wyrok z dnia 23 kwietnia 1986 r., ECLI:EU:C:1986:166, pkt 23.

procesu i zasada skutecznej ochrony sądowej chronią jednostki przed arbitralnością decyzji podejmowanych przez instytucje unijne⁶. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej uznaje, że uregulowanie nieprzewidujące dla jednostek żadnej drogi prawnej nie zapewnia poszanowania zasadniczej istoty prawa podstawowego do skutecznej ochrony prawnej. Samo istnienie skutecznej kontroli sądowej służącej zapewnieniu poszanowania przepisów prawa Unii jest zatem nierozzerwalnie związane z istnieniem państwa prawa⁷. Dlatego też w wypełnianiu swojej roli w poszanowaniu prawa w wykładni i stosowaniu traktatów TSUE powinien, tak dalece jak jest to możliwe, unikać luk w kontroli sądowej, które podważyłyby fundamenty UE⁸.

Jak już wcześniej zasygnalizowano, co do zasady jurysdykcja TSUE w ramach WPZiB jest wyłączona. Zgodnie z art. 24 ust. 1 TUE Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej nie jest właściwy w zakresie WPZiB, z wyjątkiem właściwości do kontrolowania przestrzegania art. 40 TUE i do kontroli legalności niektórych decyzji przewidzianych w art. 275 akapit drugi TFUE. Artykuł 40 TUE stanowi o rozdzieleniu WPZiB i pozostałych polityk Unii Europejskiej. W świetle tego przepisu realizacja WPZiB nie narusza stosowania procedur oraz odpowiedniego zakresu uprawnień instytucji przewidzianych w traktatach do wykonywania kompetencji Unii, o których mowa w artykułach 3–6 TFUE, a realizacja polityk, o których mowa w tychże artykułach, nie narusza także stosowania procedur oraz odpowiedniego zakresu uprawnień instytucji przewidzianych w traktatach do wykonywania kompetencji Unii w dziedzinie WPZiB. Artykuł 275 TFUE potwierdza, że TSUE nie ma właściwości w zakresie WPZiB, ma jednak kompetencję do kontroli przestrzegania art. 40 TUE. Ponadto przewiduje on właściwość TSUE do orzekania w sprawie skarg wniesionych na warunkach przewidzianych w art. 263 akapit czwarty TFUE, dotyczących kontroli legalności decyzji przewidujących środki ograniczające wobec osób fizycznych lub prawnych przyjętych przez Radę na podstawie tytułu V rozdział 2 TUE, czyli właśnie w ramach WPZiB. Ograniczona jurysdykcja TSUE w odniesieniu do WPZiB wynika z międzyrządowego charakteru tej polityki⁹. Według niektórych autorów TSUE może orzekać w przedmiocie WPZiB zupełnie wyjątkowo¹⁰. W doktrynie wskazuje się, że te przepisy stoją w swoistej kolizji z jednym z podstawowych celów traktatów, jakim jest uczynienie zasady praworządności jednym z filarów Unii Europejskiej (art. 2 TUE),

6 Christina Eckes, *Common Foreign and Security Policy: The Consequences of the Court's Extended Jurisdiction*, „European Law Journal” 2016, vol. 22(4), s. 508.

7 Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-362/14 *Maximilian Schrems przeciwko Data Protection Commissioner*, wyrok z dnia 6 października 2015 r., ECLI:EU:C:2015:650, pkt 95.

8 Peter van Elsuwege, *Judicial review and the Common Foreign and Security Policy: Limits to the gap-filling role of the Court of Justice*, „Common Market Law Review” 2021, no. 58, s. 1733.

9 Piet Eeckhout, *Opinion 2/13 on EU Accession to the ECHR and Judicial Dialogue: Autonomy or Autarky*, „Fordham International Law Journal” 2015, vol. 48(4), s. 987.

10 Carolyn Moser, Berthold Rittberger, *The CJEU and EU (de-)constitutionalization...*, s. 1055.

której istotą jest możliwość kontroli decyzji władz publicznych przez niezależne sądownictwo¹¹. Powyższe przepisy ustanawiają klauzulę *carve-out*, czyli odstępstwo od zasady ogólnej właściwości, którą art. 19 TUE przyznaje TSUE, natomiast w zakresie, w jakim przewidują jego jurysdykcję, stanowią klauzulę *claw-back*¹².

Jeszcze w 2014 r. w opinii nr 2/13 Trybunał Sprawiedliwości (TS) wskazał, że nie miał okazji wypowiedzieć się w przedmiocie zakresu jego ograniczeń do orzekania w odniesieniu do aktów WPZiB¹³. Od tego czasu wiele się jednakże zmieniło i pojawiły się sprawy, w których, jak się okazało, TSUE dokonał rozszerzającej interpretacji swoich kompetencji. Ich analiza pozwoli na nakreślenie, jak faktycznie wygląda jurysdykcja TSUE w ramach WPZiB. W tym miejscu można zasygnalizować, że nie wygląda ona tak, jak mogłoby sugerować literalne brzmienie przytoczonych przepisów traktatowych.

Rozważania rozpoczną się od kilku ogólnych uwag w przedmiocie samej WPZiB oraz jej wyodrębnienia w strukturze traktatowej. W tym celu zostaną przedstawione szczególne rozwiązania instytucjonalne, które są przewidziane dla WPZiB. Kompetencje instytucji UE kształtują się tutaj odmiennie niż w przypadku innych polityk unijnych. Oprócz tego zostaną omówione organy *sui generis* WPZiB. Następnie pokrótce nakreślony będzie zakres działań UE w ramach WPZiB, po czym nastąpi próba odpowiedzi na pytanie, jaki jest skutek decyzji WPZiB.

Następne rozdziały będą skupiały się na zagadnieniu jurysdykcji TSUE w ramach WPZiB. W pierwszej kolejności przedmiotem rozważań będzie analiza przepisów regulujących *expressis verbis* ograniczoną jurysdykcję TSUE, to jest tzw. klauzuli *claw-back*. Zostanie przedstawione, jak TSUE interpretuje i stosuje art. 40 TUE rozgraniczający WPZiB od innych polityk UE. Omówiona będzie również kontrola środków ograniczających skierowanych przeciwko jednostkom, z uwypukleniem zmian, jakie zaszły w tym zakresie po wejściu w życie Traktatu z Lizbony. Rozważania w tym rozdziale zakończy analiza skutków ograniczonej jurysdykcji TSUE. Przede wszystkim powoduje ona lukę w ochronie praw podstawowych. Może też skutkować kontrolą aktów WPZiB przez sądy krajowe państw członkowskich oraz pośrednią kontrolą tych aktów przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPCz). Przedmiotem następnego rozdziału będzie rozszerzająca wykładnia, jaką TSUE przyjął w odniesieniu do swojej jurysdykcji w ramach WPZiB. Pierwszym takim przypadkiem była kwestia dostępu do dokumentów. Kolejne zagadnienie to jurysdykcja TSUE w odniesieniu do umów międzynarodowych i kontroli przestrzegania art. 218 TFUE. Również

11 Thomas Verellen, *H v. Council: Strengthening the Rule of Law in the Sphere of the CFSP, One Step at a Time*, „European Papers” 2016, vol. 1(3), s. 1042–1043.

12 Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-72/15 *PJSC Rosneft Oil Company przeciwko Her Majesty's Treasury i in.*, opinia rzecznika generalnego Melchiora Watheleta z dnia 31 maja 2016 r., ECLI:EU:C:2016:381, pkt 41.

13 Trybunał Sprawiedliwości, opinia nr 2/13 (Przystąpienie Unii do EKPC) z dnia 18 grudnia 2014 r., ECLI:EU:C:2014:2454, pkt 251.

budżet i rozporządzenia finansowe stanowiły dla TSUE podstawę do twórczej interpretacji jego jurysdykcji. Wreszcie zostanie pokazane, jak TSUE objął kontrolą akty niezwiązane bezpośrednio z wyborami politycznymi lub strategicznymi dokonywanymi w ramach WPZiB. Przez te akty TSUE rozumie z jednej strony akty zarządzania personelem, a z drugiej nieokreślony katalog aktów, co TSUE wywiódł w sprawie *KS i KD przeciwko Radzie i in.*

Zagadnienie jurysdykcji TSUE w ramach WPZiB jest problematyczne w kontekście przystąpienia Unii Europejskiej do EKPC, co będzie przedmiotem rozważań ostatniego rozdziału. Analizę rozpocznie skrótowe opisanie drogi UE do przystąpienia do EKPC, z uwzględnieniem ewolucji orzecznictwa TSUE w przedmiocie ochrony praw podstawowych. Następnie zostanie omówiona opinia Trybunału Sprawiedliwości nr 2/13, która na kilka lat wstrzymała proces akcesyjny. Będzie to punkt wyjścia do przedstawienia propozycji rozwiązania kwestii jurysdykcji ETPCz i TSUE w ramach WPZiB na potrzeby przystąpienia UE do EKPC.

W niniejszym opracowaniu autorka stawia tezę badawczą, że w zakresie WPZiB Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej rozszerzając zinterpretował swoją kompetencję i w konsekwencji jego jurysdykcja jest szersza, niż przewiduje to literalne brzmienie art. 24 ust. 1 TUE i art. 275 TFUE. W tym celu należy odpowiedzieć na podstawowe pytanie o to, w jaki sposób TSUE dokonuje wykładni przepisów przyznających mu ograniczoną kompetencję wobec orzekania o art. 40 TUE i środkach ograniczających wobec jednostek. Następnie należy zbadać, czy TSUE orzeka o aktach WPZiB w innych przypadkach niż te wymienione w przytoczonych powyżej przepisach traktatów i jak TSUE uzasadnia w nich swoją jurysdykcję. Jako kolejną tezę badawczą należy wskazać, że nawet rozszerzająca wykładnia TSUE nie czyni możliwym przystąpienia Unii do EKPC bez zmiany przepisów traktatowych w trybie art. 48 TUE. W tym celu należy odpowiedzieć na pytania, jaki wpływ ma jurysdykcja TSUE w ramach WPZiB na przystąpienie UE do EKPC i jakie są możliwości rozwiązania tej kwestii w procesie akcesyjnym.

W pracy wykorzystano metody historyczną, dogmatyczną i teoretyczną. W zakresie tej pierwszej metody omawiany jest zarys historyczny kształtowania się WPZiB oraz droga Unii Europejskiej do przystąpienia do EKPC. Przeprowadzoną analizę historyczną wzbogacono o metodę dogmatycznoprawną, co obejmowało przedstawienie całości kształtu prawodawstwa odnoszącego się do WPZiB, w tym do jurysdykcji TSUE w ramach tej polityki. Te rozważania poszerzono o metodę teoretycznoprawną, w ramach której przeprowadzono badanie szerokiego piśmiennictwa obejmującego zagadnienia odnoszące się do WPZiB, jurysdykcji TSUE oraz przystąpienia UE do EKPC. Przede wszystkim rozważania zawarte w pracy będą skupiały się na analizie bogatego orzecznictwa TSUE i ETPCz, co będzie zmierzało do kompleksowego zrozumienia i interpretacji prawa regulującego właściwość TSUE w zakresie aktów WPZiB.

Bibliografia

Literatura

- Agerbeek Felix Ronkes, *EU accession to the European Convention on Human Rights: A new hope*, „European Papers” 2024, vol. 9(2), s. 695–713.
- Andersson Torbjörn, Cameron Iain, Nordback Kenneth, *EU Blacklisting: The Renaissance of Imperial Power, but on a Global Scale*, „European Business Law Review” 2003, vol. 14(2), s. 111–141.
- Aust Anthony, *The Role of Human Rights in Limiting the Enforcement Powers of the Security Council: A Practitioner’s View*, [w:] Erika de Wet, André Nollkaemper (red.), *Review of the Security Council by Member States*, Amsterdam 2003, s. 31–38.
- Aust Helmut Philipp, *Between Self-assertion and Deference: European Courts and Their Assessment of UN Security Council Resolutions*, „Anuario Mexicano de Derecho Internacional” 2008, vol. 1(8), s. 51–77.
- Bartoloni Maria Eugenia, *„Restrictive measures” under art. 215 TFEU: Towards a unitary legal regime? Brief reflections on the Bank Refah judgment*, „European Papers” 2020, vol. 5(3), s. 1359–1369.
- Bergamaschi Nicola, *La sentenza Bank Refah Kargaran: L’evoluzione del controllo giurisdizionale sulla PESC*, „European Papers” 2020, vol. 5(3), s. 1371–1383.
- Bianchi Andrea, *Assessing the Effectiveness of the UN Security Council’s Anti-terrorism Measures: The Quest for Legitimacy and Cohesion*, „European Journal of International Law” 2006, vol. 17(5), s. 881–919.
- Bodnar Adam, *Standard „równoważnej ochrony” w odniesieniu do ochrony praw człowieka po opinii Trybunału Sprawiedliwości 2/13*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 12, s. 45–49.
- Breitler Christian, *Navigating the Labyrinth of Jurisdiction in Restrictive Measures Cases: Neves 77 Solutions (C-351/22)*, „European Papers – A Journal on Law and Integration” 2025, vol. 10(3), s. 555–577.
- Brkan Maja, *Exploring EU competence in CFSP: Logic or contradiction?*, „Croatian Yearbook of European Law and Policy” 2006, no. 2, s. 173–207.

- Brzoska Michael, *From Dumb to Smart? Recent Reforms of UN Sanctions*, „Global Governance” 2003, vol. 9(4), s. 519–535.
- Butler Graham, *A Question of Jurisdiction: Art. 267 TFEU Preliminary References of a CFSP Nature*, „European Papers” 2017, vol. 2(1), s. 201–208.
- Butler Graham, *The Coming of Age of the Court’s Jurisdiction in the Common Foreign and Security Policy*, „European Constitutional Law Review” 2017, no. 13, s. 673–703.
- Cameron Iain, *UN Targeted Sanctions, Legal Safeguards and the European Convention on Human Rights*, „Nordic Journal of International Law” 2003, vol. 72(2), s. 159–214.
- Cardwell Paul James, *On ‘ring-fencing’ the Common Foreign and Security Policy in the legal order of the European Union*, „Northern Ireland Legal Quarterly” 2020, vol. 64(4), s. 443–463.
- Carrozzini Alina, Lonardo Luigi, *Non-Contractual Liability For EU Sanctions: Towards the Normalization of CFSP*, „European Foreign Affairs Review” 2021, vol. 26(3), s. 459–476.
- Coutron Laurent, *Justiciabilité des actes de la PESC: où la Cour s’arrêtera-t-elle?*, „Revue du Droit Public” 2017, no. 6, s. 1627–1643.
- Craig Paul, Búrca Gráinne de, *EU Law. Text, cases, and materials*, Oxford 2008.
- Cremona Marise, *„Effective judicial review is of the essence of the rule of law”: Challenging Common Foreign and Security Policy measures before the Court of Justice*, „European Papers” 2017, vol. 2(2), s. 671–697.
- De Coninck Joyce, *Effective Remedies for Human Rights Violations in EU CSDP Military Missions: Smoke and Mirrors in Human Rights Adjudication?*, „German Law Journal” 2023, no. 24, s. 342–363.
- Eckes Christina, *Common Foreign and Security Policy: The Consequences of the Court’s Extended Jurisdiction*, „European Law Journal” 2016, vol. 22(4), s. 492–518.
- Eckes Christina, *Judicial Review of European Anti-Terrorism Measures – The Yusuf and Kadi Judgements of the Court of First Instance*, „European Law Journal” 2008, vol. 4(1), s. 74–92.
- Eeckhout Piet, *Opinion 2/13 on EU Accession to the ECHR and Judicial Dialogue: Autonomy or Autarky*, „Fordham International Law Journal” 2015, vol. 48(4), s. 955–992.
- Elsuwege Peter van, *Judicial review and the Common Foreign and Security Policy: Limits to the gap-filling role of the Court of Justice*, „Common Market Law Review” 2021, no. 58, s. 1731–1760.
- Franklin Demi-Lee, Tzevelekos Vassilis P., *The 2023 draft agreement on the EU accession to the ECHR: Possible „gaps” and „cracks” in the co-respondent mechanism and the implications for the Bosphorus doctrine*, „European Papers” 2024, vol. 9(2), s. 745–768.
- Frąckowiak-Adamska Agnieszka, *Akcesja Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka – ryzyko naruszenia zasady wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 12, s. 35–39.
- Frowein Jochen Abr., Krisch Nico, *Introduction to Chapter VII of the Charter of the United Nations*, [w:] Bruno Simma (red.), *The Charter of the United Nations. A Commentary*, New York 2002, s. 701–716.
- García Andrade Paula, *El control judicial de la PESC tras los asuntos Neves 77 Solutions y KS y KD: los principios constitucionales del derecho de la UE como fundamento y límite*

- de la jurisdicción del TJUE*, „Revista de Derecho Comunitario Europeo” 2025, no. 80, s. 61–96.
- Giakoumopoulos Christos, Milner David, *Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights: A View From Inside the Council of Europe*, „European Convention on Human Rights Law Review” 2025, no. 6, s. 15–38.
- Giegerich Thomas, *The Rule of Law, Fundamental Rights, the EU’s Common Foreign and Security Policy and the ECHR: Quartet of Constant Dissonance?*, „Zeitschrift für europarechtliche Studien” 2024, vol. 27(4), s. 590–633.
- Gragl Paul, *The New Draft Agreement on the EU Accession to the ECHR: Overcoming Luxembourg’s Threshold*, „European Convention on Human Rights Law Review” 2025, no. 6, s. 39–64.
- Grossio Lorenzo, *One Step too Far, One Step too Close. The Rocky Road Towards Defining the Scope of Judicial Review in CFSP Matters in light of KS and KD v Council and others and Neves77 Solutions*, „Rivista del Contenzioso Europeo” 2024, no. 3, s. 151–181.
- Grzelak Agnieszka, *Artykuł 26*, [w:] Dagmara Kornobis-Romanowska, Robert Grzeszczak (red.), *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 420–427.
- Grzeszczak Robert, *Artykuł 5*, [w:] Dagmara Kornobis-Romanowska, Robert Grzeszczak (red.), *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 128–153.
- Grzeszczak Robert, *Artykuł 40*, [w:] Dagmara Kornobis-Romanowska, Robert Grzeszczak (red.), *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 533–541.
- Gutman Kathleen, *The Essence of the Fundamental Right to an Effective Remedy and to a Fair Trial in the Case-Law of the Court of Justice of the European Union: The Best Is Yet to Come?*, „German Law Journal” 2019, no. 20, s. 884–903.
- Halberstam Daniel, *„It’s the Autonomy, Stupid!” A Modest Defense of Opinion 2/13 on EU Accession to the ECHR, and the Way Forward*, „German Law Journal” 2015, vol. 16(1), s. 105–146.
- Halter Ulrich, *Gemeinschaftsdrundrechte und Antiterrormaßnahmen der UNO*, „Juristenzeitung” 2007, no. 11, s. 537–547.
- Heliskoski Joni, *Made in Luxembourg: The fabrication of the law on jurisdiction of the court of justice of the European Union in the field of the Common Foreign and Security Policy*, „Europe and the World: A Law Review” 2018, vol. 2(1), s. 1–20.
- Hillion Christophe, *Decentralised integration? Fundamental rights protection in the EU Common Foreign and Security Policy*, „European Papers” 2016, vol. 1(1), s. 55–66.
- Jacqué Jean-Paul, *What next after Opinion 2/13 of the Court of Justice on the accession of the EU to the ECHR?*, European Parliament Directorate-General for Internal Policies, 2016, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556975/IPOL_STU\(2016\)556975_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556975/IPOL_STU(2016)556975_EN.pdf) (dostęp: 22.12.2025).
- Johansen Stian Øby, *H. v. Council et al. – a minor expansion of the CJEU’s jurisdiction over CFSP*, „European Papers” 2026, vol. 1(3), s. 1297–1299.
- Johansen Stian Øby, *Suing the European Union in the UK: Tomanović et al. v. the European Union et al.*, „European Papers” 2019, vol. 4(1), s. 345–357.
- Johansen Stian Øby, *The (im)possibility of a CFSP „internal solution”*, „European Papers” 2024, vol. 9(2), s. 783–800.

- Johansen Stian Øby, Ulfstein Geir, Follesdal Andreas, Wessel Ramses A., *The revised draft agreement on the accession of the EU to the ECHR: Third time's a charm?*, „European Papers” 2024, vol. 9(2), s. 641–646.
- Kaňka Tomáš, *Evaluating the draft revised agreement on the accession of the EU to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in light of the opinion 2/13 of the CJEU*, [w:] Helena Hofmannová, Karel Řepa (red.), *Human rights in the European constitutional order*, Praha 2025, s. 50–62.
- Karayigit Mustafa T., *The Yusuf and Kadi Judgements: The Scope of the EC Competences in Respect of Restrictive Measures*, „Legal Issues of Economic Integration” 2006, vol. 33(4), s. 379–404.
- Kleinlein Thomas, *‘Normalising’ the Common Foreign and Security Policy: Human Rights, Political Questions, and the Court of Justice’s Jurisdiction*, „European Constitutional Law Review” 2025, vol. 21(4), s. 685–704.
- Kornobis-Romanowska Dagmara, *Artykuł 6*, [w:] Dagmara Kornobis-Romanowska, Robert Grzeszczak (red.), *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 154–170.
- Kornobis-Romanowska Dagmara, *Artykuł 19*, [w:] Dagmara Kornobis-Romanowska, Robert Grzeszczak (red.), *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 328–350.
- Kornobis-Romanowska Dagmara, *Artykuł 22*, [w:] Dagmara Kornobis-Romanowska, Robert Grzeszczak (red.), *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 386–392.
- Kornobis-Romanowska Dagmara, *Artykuł 42*, [w:] Dagmara Kornobis-Romanowska, Robert Grzeszczak (red.), *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 552–563.
- Koutrakos Panos, *Judicial review in the EU’s Common Foreign and Security Policy*, „International and Comparative Law Quarterly” 2018, no. 67, s. 1–35.
- Koutrakos Panos, *The European Union’s Common Foreign and Security Policy after the Treaty of Lisbon*, Stockholm 2017.
- Kowalik-Bańczyk Krystyna, *Autonomia prawa unijnego w świetle opinii 2/13*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 12, s. 14–19.
- Krenn Christoph, *Autonomy and Effectiveness as Common Concerns: A Path to ECHR Accession After Opinion 2/13*, „German Law Journal” 2015, vol. 16(1), s. 147–167.
- Kunoy Bjørn, *The Jurisdiction of the ECJ to Review the Legality of the Transposition of an International Act in the EC Legal Order*, „Nordic Journal of International Law” 2007, vol. 76(1), s. 19–37.
- Lavranos Nikolaos, *Judicial Review of UN Sanctions by the Court of First Instance*, „European Foreign Affairs Review” 2006, vol. 11, s. 471–490.
- Lavranos Nikolaos, *UN Sanctions and Judicial Review*, „Nordic Journal of International Law” 2007, vol. 76(1), s. 1–17.
- Lock Tobias, *Beyond Bosphorus: The European Court of Human Rights’ Case Law on the Responsibility of Member States of International Organisations under the European Convention on Human Rights*, „Human Rights Law Review” 2010, vol. 10(3), s. 529–545.

- Lock Tobias, *Implications of the Revised Draft EU Accession Agreement for the ECHR*, „European Convention on Human Rights Law Review” 2025, no. 6, s. 65–101.
- Lock Tobias, *The future of the European Union’s accession to the European Convention on Human Rights after Opinion 2/13: is it still possible and is it still desirable?*, „European Constitutional Law Review” 2015, no. 11, s. 239–273.
- Lonardo Luigi, *EU Common Foreign and Security Policy After Lisbon*, Cham 2023.
- Lonardo Luigi, *How the Court tries to deliver justice in Common Foreign and Security Policy, where the need for judicial protection clashes with the principles of conferral and institutional balance. Joined cases C-29/22 and C-44/22 P KS and KD*, „European Papers” 2024, vol. 9(2), s. 830–844.
- Lonardo Luigi, *Law and foreign policy before the Court: some hidden perils of Rosneft*, „European Papers” 2018, vol. 3(2), s. 547–561.
- Lonardo Luigi, *May Member States’ courts act as catalysts of normalization of the European Union’s Common Foreign and Security Policy?*, „Maastricht Journal of European and Comparative Law” 2021, vol. 28(3), s. 287–303.
- Łazowski Adam, *Opinia 2/13 a wzrost znaczenia Karty Praw Podstawowych UE*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 12, s. 21–27.
- Mahnič Petra, *The Process of Integration of the CFSP into the Evolving Constitutional Legal Order of the EU: Article 218 TFEU*, „Zbornik Znanstvenih Razprav” 2019, nr 79, s. 107–129.
- Majkowska-Szulc Sylwia, *Artykuł 29*, [w:] Dagmara Kornobis-Romanowska, Robert Grzeszczak (red.), *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 445–450.
- Martín y Pérez de Nanclares José, *El control jurisdiccional del TJUE en materia de medidas restrictivas adoptadas en el ámbito de la PESC: el equilibrio entre efectividad y legalidad*, „Revista de Derecho Comunitario Europeo” 2023, no. 75, s. 91–129.
- Martínez Capdevilla Carmen, *El TJUE proclama su competencia para conocer de los recursos de indemnización vinculados con medidas restrictivas PESC (STJ de 6.10.2020, as. Bank Refah Kargaran, C-134/19 P): ¿Maximización o extralimitación de su jurisdicción?*, „Revista General de Derecho Europeo” 2021, no. 53, s. 209–226.
- Martínez Capdevilla Carmen, *La sentencia en el asunto Rosneft: el TJUE maximiza su jurisdicción en la PESC (a costa de la coherencia con su propia jurisprudencia)*, „Revista Española de Derecho Europeo” 2018, no. 67, s. 95–110.
- Masło Krzysztof, *Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights from the perspective of the Common Foreign and Security Policy*, „European Integration Studies” 2024, vol. 20(2), s. 241–262.
- Matera Claudio, Wessel Ramses A., *Context or content? A CFSP or AFSJ legal basis for EU international agreements*, „Revista de Derecho Comunitario Europeo” 2014, no. 49, s. 1047–1064.
- Matusiak-Frącczak Magdalena, *Przesłanki odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania na kanwie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i kazusu Marcina Romanowskiego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2025, nr 2, s. 13–22.
- Matuška Peter, *Constitutional Implications of EU Sanctions against the EU Citizens*, „European Studies – the Review of European law, Economics and Politics” 2023, vol. 10(2), s. 33–49.

- Meinich Tonje, *From opinion 2/13 to the 2023 draft accession agreement: The chair's perspective*, „European Papers” 2024, vol. 9(2), s. 685–694.
- Miron Alina, *La jurisprudence du Tribunal de première instance à propos de l'inscription sur les listes terroristes*, „Revue du Marché Commun et de l'Union Européenne” 2007, n° 511, s. 526–531.
- Mohay Ágoston, *Attribution and responsibility regarding CFSP acts in light of the renegotiation of the EU's accession to the ECHR*, „Croatian Yearbook of European Law and Policy” 2023, no. 19, s. 281–298.
- Mohay Ágoston, *EU Accession to the ECHR: At the End of the Long and Winding Road?*, „Pécs Journal of International and European Law” 2024, no. 2, s. 47–60.
- Moser Carolyn, Rittberger Berthold, *The CJEU and EU (de-)constitutionalization: Unpacking jurisprudential responses*, „International Journal of Constitutional Law” 2022, vol. 20(3), s. 1038–1070.
- Niedźwiedz Monika, *Ochrona prawna w obszarze Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa UE – rozważania w świetle opinii Trybunału Sprawiedliwości 2/13 z 18.12.2014 r. (cz. I)*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 8, s. 4–11.
- Niedźwiedz Monika, *Ochrona prawna w obszarze Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa UE – rozważania w świetle opinii Trybunału Sprawiedliwości 2/13 z 18.12.2014 r. (cz. II)*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 9, s. 14–19.
- Oette Lutz, *A Decade of Sanctions against Iraq: Never Again! The End of Unlimited Sanctions in the Recent Practice of the UN Security Council*, „European Journal of International Law” 2002, vol. 13(1), s. 93–103.
- Orakhelashvili Alexander, *The Impact of Peremptory Norms on the Interpretation and Application of United Nations Security Council Resolutions*, „European Journal of International Law” 2005, vol. 16(1), s. 59–88.
- Pantaleo Luca, *A Camouflaged Political Question Doctrine in EU Law?*, „European Papers – A Journal on Law and Integration” 2025, vol. 10(3), s. 607–627.
- Peers Steeve, *The EU's Accession to the ECHR: The Dream Becomes a Nightmare*, „German Law Journal” 2015, vol. 16(1), s. 213–222.
- Polakiewicz Jörg, Suominen-Picht Irene, *Now or Never – One Year After the Closure of the Second Negotiation Round for the EU's Accession to the echr: Will the Agreement Reached Suffice to Make Accession (Finally) a Reality?*, „European Convention on Human Rights Law Review” 2025, no. 6, s. 102–129.
- Rada Europejska, *Stała współpraca strukturalna (PESCO)*, b.r., <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/pesco/> (dostęp: 9.01.2026).
- Rangel de Mesquita Maria José, *Judicial review of Common Foreign and Security Policy by the ECtHR and the (re)negotiation on the accession of the EU to the ECHR*, „Maastricht Journal of European and Comparative Law” 2021, vol. 28(3), s. 356–370.
- Reinisch August, *Developing human rights and humanitarian law accountability of the Security Council for the imposition of economic sanctions*, „American Journal of International Law” 2001, vol. 95(4), s. 851–872.
- Sáenz de Santa María, Paz Andrés, *Mejorando la lex imperfecta: tutela judicial efectiva y cuestión prejudicial en la PESC (a propósito del asunto Rosneft)*, „Revista de Derecho Comunitario Europeo” 2017, no. 58, s. 871–903.

- Sánchez-Taberner Soledad R., *The choice of legal basis and the principle of consistency in the procedure for conclusion of international agreements in CFSP contexts: Parliament v. Council (Pirate-Transfer Agreement with Tanzania)*, „Common Market Law Review” 2017, no. 54, s. 899–920.
- Schmalenbach Kirsten, *Normentheorie vs. Terrorismus: Der Vorrang des UN-Rechts vor EU-Recht*, „Juristenzeitung” 2006, vol. 61(7), s. 349–353.
- Sołtys Agnieszka, *Kontrola sądowa w zakresie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa w świetle opinii Trybunału Sprawiedliwości 2/13*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 12, s. 40–44.
- Spaventa Eleanor, *A Very Fearful Court? The Protection of Fundamental Rights in the European Union after Opinion 2/13*, „Maastricht Journal of European and Comparative Law” 2015, vol. 22(1), s. 35–56.
- Stanley-Smith Joe, *EU may need 100,000-strong army, says defense commissioner*, 2026, <https://www.politico.eu/article/eu-needs-100000-strong-army-defense-commissioner-andrius-kubilius-military-overhaul/> (dostęp: 16.01.2026).
- Tacik Przemysław, *After the Dust Has Settled: How to Construct the New Accession Agreement After Opinion 2/13 of the CJEU*, „German Law Journal” 2017, vol. 18(4), s. 919–967.
- Tacik Przemysław, *Przystąpienie Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2017.
- Taylor Robert, *Court of Justice of the European Union, European Court of Human Rights, respect for human rights and restrictive sanctions*, „Yearbook of European Union and Comparative Law” 2022, vol. 1(1), s. 175–233.
- Thouvenin Jean-Marc, *Le droit communautaire, le droit international et l'arrêt Kadi du 3 septembre 2008*, „Révue du Marché Commun et de l'Union Européenne” 2008, n° 523, s. 653–656.
- Thym Daniel, *The Intergovernmental Constitution of the EU's Foreign, Security & Defence Executive*, „European Constitutional Law Review” 2011, no. 7, s. 453–480.
- Tzevelekos Vassilis P., *The EU's Accession to the ECHR: The Future of the Revised Draft Accession Agreement and a Call to End the Bosphorus Doctrine*, „European Convention on Human Rights Law Review” 2025, no. 6, s. 1–14.
- Vara Juan Santos, *El Control Judicial de la Ejecución de las Sanciones Antiterroristas del Consejo de Seguridad en la Unión Europea*, „Revista Electrónica de Estudios Internacionales” 2008, no. 15, s. 1–23.
- Verellen Thomas, *H v. Council: Strengthening the Rule of Law in the Sphere of the CFSP, One Step at a Time*, „European Papers” 2016, vol. 1(3), s. 1041–1053.
- Verellen Thomas, *In the name of the rule of law? CJEU further extends jurisdiction in CFSP (Bank Refah Kargaran)*, „European Papers” 2021, vol. 6(1), s. 17–24.
- Wessel Ramses A., *Legality in EU Common Foreign and Security Policy*, [w:] Claire Kilpatrick, Joanne Scott (red.), *Contemporary challenges to EU legality*, Oxford–New York 2021, s. 71–99.
- Wessel Ramses A., *Lex imperfecta: law and integration in European Foreign and Security Policy*, „European Papers” 2016, vol. 1(2), s. 439–468.

- Wessel Ramses A., *The constitutional unity of the European Union: the increasing irrelevance of the pillar structure?*, [w:] Jan Wouters, Luc Verhey, Philipp Kiiver (red.), *European Constitutionalism Beyond Lisbon*, Antwerp–Oxford–Portland 2009, s. 283–306.
- Wessel Ramses A., *The Dynamics of the European Union Legal Order: An Increasingly Coherent Framework of Action and Interpretation*, „European Constitutional Law Review” 2009, no. 5, s. 117–142.
- Wessel Ramses A., Anttila Elias, Obenheimer Helena, Ursu Alexandru, *The future of EU Foreign, Security and Defence Policy: Assessing legal options for improvement*, „European Law Journal” 2020, no. 26, s. 371–390.
- Wet Erika de, *The role of human rights in limiting the enforcement power of the Security Council: A principled view*, [w:] Erika de Wet, André Nollkaemper (red.), *Review of the Security Council by Member States*, Amsterdam 2003, s. 7–30.
- Wouters Jan, De Baere Geert, Vooren Bart van, Raube Kolja, Odermatt Jed, Ramopoulos Thomas, Sanden Tina van den, Tanghe Yole, *The organisation and functioning of the European External Action Service: achievements, challenges and opportunities*, European Parliament 2013, EXPO/B/AFET/2012/07.
- Wróbel Andrzej, *Dekalog akcesyjny, czyli dziesięć argumentów Trybunału Sprawiedliwości przeciwko przystąpieniu Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 12, s. 4–7.
- Zieliński Marek, *Międzynarodowe decyzje administracyjne*, Katowice 2011.

Wykaz dokumentów

- Bundesgesetzblatt, *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, 23 maja 1949 r., https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F%5B%40attr_id=%27bgbl149001.pdf%27%5D#/switch/tocPane?_ts=1763988234992 (dostęp: 24.11.2025).
- Decyzja Rady nr 93/731/WE z dnia 20 grudnia 1993 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Rady (Dz.Urz. L 340, 31.12.1993).
- Decyzja Rady nr 2001/78/WPZiB z dnia 22 stycznia 2001 r. ustanawiająca Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa (Dz.Urz. L 27, 30.01.2001).
- Decyzja Rady nr 2002/974/WE z dnia 12 grudnia 2002 r. wykonująca art. 2 ust. 3 rozporządzenia nr 2580/2001 w sprawie szczególnych środków skierowanych przeciwko określonym osobom i jednostkom, mająca na celu zwalczanie terroryzmu i uchylająca decyzję nr 2002/848/WE (Dz.Urz. L 337, 13.12.2002).
- Decyzja Rady 2004/833/WPZiB z dnia 2 grudnia 2004 r. dotycząca wykonania wspólnego działania 2002/589/WPZiB w celu wniesienia wkładu Unii Europejskiej do CEDEAO w ramach moratorium dotyczącego ręcznej broni strzeleckiej i broni lekkiej (Dz.Urz. L 359, 4.12.2004).
- Decyzja Rady nr 2005/930/WE z dnia 21 grudnia 2005 r. wykonująca art. 2 ust. 3 rozporządzenia nr 2580/2001 w sprawie szczególnych środków skierowanych przeciwko określonym osobom i jednostkom, mająca na celu zwalczanie terroryzmu i uchylająca decyzję nr 2005/848/WE (Dz.Urz. L 340, 23.12.2005).

- Decyzja Rady nr 2006/379/WE z dnia 29 maja 2006 r. wykonująca art. 2 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 2580/2001 w sprawie szczególnych środków ograniczających skierowanych przeciwko niektórym osobom i podmiotom, mająca na celu zwalczanie terroryzmu i uchylająca decyzję 2005/930/WE (Dz.Urz. L 144, 31.05.2006).
- Decyzja Rady nr 2008/918/WPZiB z dnia 8 grudnia 2008 r. w sprawie rozpoczęcia operacji wojskowej Unii Europejskiej mającej na celu zapobieganie aktom piractwa i rozbój u wybrzeży Somalii, odstraszenie od nich oraz ich zwalczanie (Atalanta) (Dz.Urz. L 330, 9.12.2008).
- Decyzja Rady nr 2010/279/WPZiB z dnia 18 maja 2010 r. w sprawie misji policyjnej Unii Europejskiej w Afganistanie (EUPOL AFGANISTAN) (Dz.Urz. L 123, 19.05.2010).
- Decyzja Rady nr 2010/413/WPZiB z dnia 26 lipca 2010 r. w sprawie środków ograniczających wobec Iranu i uchylająca wspólne stanowisko 2007/140/WPZiB (Dz.Urz. L 195, 27.07.2010).
- Decyzja Rady nr 2010/427/UE z dnia 26 lipca 2010 r. określająca organizację i zasady funkcjonowania Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych (Dz.Urz. L 201, 3.08.2010).
- Decyzja Rady nr 2011/273/WPZiB z dnia 9 maja 2011 r. w sprawie środków ograniczających wobec Syrii (Dz.Urz. L 121, 10.05.2011).
- Decyzja Rady nr 2011/640/WPZiB z dnia 12 lipca 2011 r. w sprawie podpisania i zawarcia Umowy między Unią Europejską a Republiką Mauritiusu w sprawie warunków przekazywania przez siły morskie dowodzone przez Unię Europejską do Republiki Mauritiusu osób podejrzanych o piractwo i zajętą w związku z tym mienia oraz w sprawie warunków zapewnianych osobom podejrzany o piractwo po ich przekazaniu (Dz.Urz. L 254, 30.09.2011).
- Decyzja Rady nr 2011/782/WPZiB z dnia 1 grudnia 2011 r. w sprawie środków ograniczających wobec Syrii i uchylenia decyzji 2011/273/WPZiB (Dz.Urz. L 319, 2.12.2011).
- Decyzja Rady nr 2012/421/WPZiB z dnia 23 lipca 2012 r. wspierająca Konwencję o zakazie broni biologicznej i toksycznej (BTWC) w ramach strategii UE przeciw rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia (Dz.Urz. L 196, 24.07.2012).
- Decyzja Rady nr 2012/422/WPZiB z dnia 23 lipca 2012 r. w sprawie wsparcia procesu prowadzącego do ustanowienia na Bliskim Wschodzie strefy wolnej od broni jądrowych i wszelkich innych rodzajów broni masowego rażenia (Dz.Urz. L 196, 24.07.2012).
- Decyzja Rady nr 2012/739/WPZiB z dnia 29 listopada 2012 r. dotycząca środków ograniczających skierowanych przeciwko Syrii i uchylająca decyzję 2011/782/WPZiB (Dz.Urz. L 330, 30.11.2012).
- Decyzja Rady nr 2013/255/WPZiB z dnia 31 maja 2013 r. dotycząca środków ograniczających skierowanych przeciwko Syrii (Dz.Urz. L 147, 1.06.2013).
- Decyzja Rady nr 2014/119/WPZiB z dnia 5 marca 2014 r. w sprawie środków ograniczających skierowanych przeciwko niektórym osobom, podmiotom i organom w związku z sytuacją na Ukrainie (Dz.Urz. L 66, 6.03.2014).
- Decyzja Rady nr 2014/145/WPZiB z dnia 17 marca 2014 r. w sprawie środków ograniczających w związku z działaniami podważającymi integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażającymi (Dz.Urz. L 78, 17.03.2014).

- Decyzja Rady nr 2014/198/WPZiB z dnia 10 marca 2014 r. w sprawie podpisania i zawarcia Umowy między Unią Europejską a Zjednoczoną Republiką Tanzanii w sprawie warunków przekazywania przez siły morskie dowodzone przez Unię Europejską do Zjednoczonej Republiki Tanzanii osób podejrzanych o piractwo i zajętego w związku z tym mienia (Dz.Urz. L 108, 11.04.2014).
- Decyzja Rady nr 2014/401/WPZiB z dnia 26 czerwca 2014 r. w sprawie Centrum Satelitarnego Unii Europejskiej i uchylenia wspólnego działania 2001/555/WPZiB w sprawie ustanowienia Centrum Satelitarnego Unii Europejskiej (Dz.Urz. L 188, 27.06.2014).
- Decyzja Rady nr 2014/512/WPZiB z dnia 31 lipca 2014 r. dotycząca środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie (Dz.Urz. L 229, 31.07.2014).
- Decyzja Rady (WPZiB) nr 2015/778 z dnia 18 maja 2015 r. w sprawie operacji wojskowej Unii Europejskiej w południowym rejonie środkowej części Morza Śródziemnego (EUNavFor MED) (Dz.Urz. L 122, 19.05.2015).
- Decyzja Rady (WPZiB) nr 2015/1835 z dnia 12 października 2015 r. określająca statut, siedzibę i zasady funkcjonowania Europejskiej Agencji Obrony (przekształcenie) (Dz.Urz. L 266, 13.10.2015).
- Decyzja Rady (WPZiB) nr 2016/1693 z dnia 20 września 2016 r. dotycząca środków ograniczających przeciwko ISIL (Daisz) i Al-Kaidzie oraz osobom, grupom, przedsiębiorstwom i podmiotom z nimi powiązanym i uchylająca wspólne stanowisko 2002/402/WPZiB (Dz.Urz. L 255, 21.09.2016).
- Decyzja Rady (UE) nr 2017/477 z dnia 3 marca 2017 r. w sprawie stanowiska, które ma zostać przyjęte w imieniu Unii Europejskiej w ramach Rady Współpracy ustanowionej na mocy Umowy o wzmocnionym partnerstwie i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kazachstanu, z drugiej strony, w odniesieniu do ustaleń roboczych Rady Współpracy, Komitetu Współpracy, wyspecjalizowanych podkomitetów lub wszelkich innych organów (Dz.Urz. L 73, 18.03.2017).
- Decyzja Rady (WPZiB) nr 2017/2315 z dnia 11 grudnia 2017 r. w sprawie ustanowienia stałej współpracy strukturalnej (PESCO) oraz ustalenia listy uczestniczących w niej państw członkowskich (Dz.Urz. L 331, 14.12.2017).
- Decyzja Rady (WPZiB) nr 2018/1656 z dnia 6 listopada 2018 r. zmieniająca decyzję (WPZiB) 2017/2074 w sprawie środków ograniczających w związku z sytuacją w Wenezueli (Dz.Urz. L 276, 7.11.2018).
- Decyzja Rady (UE) nr 2020/245 z dnia 17 lutego 2020 r. w sprawie stanowiska, jakie ma być zajęte w imieniu Unii Europejskiej w ramach Rady Partnerstwa ustanowionej na mocy Kompleksowej i wzmocnionej umowy o partnerstwie między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Armenii, z drugiej strony, w odniesieniu do przyjęcia regulaminu wewnętrznego Rady Partnerstwa oraz regulaminów Komitetu Partnerstwa, podkomitetów i innych organów ustanowionych przez Radę Partnerstwa oraz ustanowienia listy podkomitetów do stosowania tej Umowy, z wyłączeniem tytułu II tej Umowy (Dz.Urz. L 52, 25.02.2020).

- Decyzja Rady (UE) nr 2020/246 z dnia 17 lutego 2020 r. w sprawie stanowiska, jakie ma być zajęte w imieniu Unii Europejskiej w ramach Rady Partnerstwa ustanowionej na mocy Kompleksowej i wzmocnionej umowy o partnerstwie między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Armenii, z drugiej strony, w odniesieniu do przyjęcia regulaminu wewnętrznego Rady Partnerstwa oraz regulaminów Komitetu Partnerstwa, podkomitetów i innych organów ustanowionych przez Radę Partnerstwa oraz ustanowienia listy podkomitetów do stosowania tytułu II tej Umowy (Dz.Urz. L 52, 25.02.2020).
- Decyzja Rady (WPZiB) nr 2021/509 z dnia 22 marca 2021 r. w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju oraz uchylecia decyzji (WPZiB) 2015/528 (Dz.Urz. L 102, 24.03.2021).
- Decyzja ramowa Rady nr 2002/475/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu (Dz.Urz. L 164, 22.06.2002).
- Decyzja Wysokiego Przedstawiciela Unii do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa 2012/C 12/04 z dnia 23 marca 2011 r. ustanawiająca zasady mające zastosowanie do ekspertów krajowych oddelegowanych do Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych (Dz.Urz. C 12, 14.01.2012).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/97/WE z dnia 4 grudnia 2001 r. zmieniająca dyrektywę Rady EWG 91/308 w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy (Dz.Urz. L 344, 28.12.2001).
- Jednolity Akt Europejski z dnia 28 lutego 1986 r. (Dz.Urz. L 169, 29.06.1987).
- Komisja Europejska, Memorandum on the accession of the European Communities to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 2 maja 1979 r., COM(79) 210 final.
- Kompleksowa i wzmocniona umowa o partnerstwie między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Armenii, z drugiej strony (Dz.Urz. L 23, 26.01.2018).
- Konwencja wiedeńska o prawie traktatów, Wiedeń, 22 maja 1969 r., 1155 U.N.T.S. 331.
- Konwencja wyznaczająca państwo odpowiedzialne za rozpatrywanie wniosków o azyl złożonych w jednym z Państw Członkowskich Wspólnot Europejskich, Dublin, 15 czerwca 1990 r. (Dz.Urz. C 254, 19.08.1997).
- Porozumienie ramowe w sprawie stosunków między Parlamentem Europejskim i Komisją Europejską z dnia 20 października 2010 r. (Dz.Urz. L 304, 20.11.2010).
- Protokół nr 14 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności zmieniający system kontroli Konwencji, Strasbourg, 13 maja 2004 r., C.E.T.S. no. 194.
- Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 713 (1991) z dnia 25 września 1991 r. w sprawie Socjalistycznej Republiki Federalnej Jugosławii, S/RES/713 (1991).
- Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 752 (1992) z dnia 15 maja 1992 r. w sprawie Bośni i Hercegowiny, S/RES/752 (1992).
- Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 787 (1992) z dnia 16 listopada 1992 r. w sprawie Bośni i Hercegowiny, S/RES/787 (1992).
- Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 820 (1993) z dnia 17 kwietnia 1993 r. w sprawie Bośni i Hercegowiny, S/RES/820 (1993).

- Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1333 (2000) z dnia 19 grudnia 2000 r. w sprawie Afganistanu, S/RES/1333 (2000).
- Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1373 (2001) z dnia 28 września 2001 r. w sprawie zagrożeń dla światowego pokoju i bezpieczeństwa spowodowanych działaniami terrorystycznymi, S/RES/1373 (2001).
- Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1390 (2002) z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie sytuacji w Afganistanie, S/RES/1390 (2002).
- Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1846 (2008) z dnia 2 grudnia 2008 r. w sprawie Somalii, S/RES/1846 (2008).
- Rada Europy, 9th meeting of the CDDH ad hoc negotiation group (47+1) on the accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, 25 marca 2021 r., CDDH47+1(2021)R9.
- Rada Europy, CDDH ad hoc negotiation group ("46+1") on the accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, 30 marca 2023 r., 46+1(2023)35FINAL.
- Rada UE, Accession of the European Union to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR) – State of play, Bruksela, 18 maja 2021 r., 8662/21.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1162/2001 z dnia 14 czerwca 2001 r. ustanawiające środki w celu odnowienia zasobów morskiczka w podobozarach ICES III, IV, V, VI i VII i w rejonach ICES VIII a, b, d, e oraz związanych z tym warunków kontroli działalności statków rybackich (Dz.Urz. L 159, 15.06.2001).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1049/2001 z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji (Dz.Urz. L 145, 31.05.2001).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 2020/2092 z dnia 16 grudnia 2020 r. w sprawie ogólnego systemu warunkowości służącego ochronie budżetu Unii (Dz.Urz. L 433l, 22.12.2020).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2021/697 z dnia 29 kwietnia 2021 r. ustanawiające Europejski Fundusz Obronny i uchylające rozporządzenie (UE) 2018/1092 (Tekst mający znaczenie dla EOG) (Dz.Urz. L 170, 12.05.2021).
- Rozporządzenie Rady (EWG, Euratom, EWWiS) nr 259/68 z dnia 29 lutego 1968 r. ustanawiające regulamin pracowniczy urzędników Wspólnot Europejskich i warunki zatrudnienia innych pracowników Wspólnot oraz ustanawiające specjalne środki stosowane tymczasowo wobec urzędników Komisji (warunki zatrudnienia innych pracowników) (Dz.Urz. L 56, 4.03.1968).
- Rozporządzenie Rady (EWG) nr 990/93 z dnia 26 kwietnia 1993 r. dotyczące handlu pomiędzy Europejską Wspólnotą Gospodarczą i Republiką Federalną Jugosławii (Serbią i Czarnogorą) (Dz.Urz. L 102, 28.04.1993).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1638/98 z dnia 20 lipca 1998 r. zmieniające rozporządzenie nr 136/66/EWG w sprawie ustanowienia wspólnej organizacji rynku olejów i tłuszczów (Dz.Urz. L 210, 28.07.1998).

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 467/2001 z dnia 6 marca 2001 r. zakazujące eksportu niektórych dóbr i usług do Afganistanu, wzmacniające postanowienia o zakazie lotów oraz przedłużające zamrożenie funduszy i innych zasobów finansowych w stosunku do afgańskich Talibów i uchylające rozporządzenie nr 337/2000/WE (Dz.Urz. L 67, 9.03.2001).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 2580/2001 z dnia 27 grudnia 2001 r. w sprawie szczególnych środków restrykcyjnych skierowanych przeciwko niektórym osobom i podmiotom mających na celu zwalczanie terroryzmu (Dz.Urz. L 344, 28.12.2001).
- Rozporządzenie Rady (WE, Euratom) nr 1605/2002 z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich (Dz.Urz. L 248, 16.09.2002).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.Urz. L 338, 23.12.2003).
- Rozporządzenie Rady (UE) nr 2017/2063 z dnia 13 listopada 2017 r. w sprawie środków ograniczających w związku z sytuacją w Wenezueli (Dz.Urz. L 295, 14.11.2017).
- Sąd UE, Regulamin postępowania przed Sądem z dnia 4 marca 2015 r. (Dz.Urz. L 105, 23.04.2015).
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) (Dz.Urz. C 202, 7.06.2016).
- Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) (Dz.Urz. C 202, 7.06.2016).
- Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej, Rzym, 15 marca 1957 r., 298 U.N.T.S. 167.
- Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, Rzym, 25 marca 1957 r., 294 U.N.T.S. 3.
- Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, Paryż, 18 kwietnia 1951 r., 261 U.N.T.S. 140.
- Trybunał Sprawiedliwości, Regulamin postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości z dnia 25 września 2012 r. (Dz.Urz. L 265, 29.09.2012).
- Umowa z dnia 14 lipca 2011 r. między Unią Europejską a Republiką Mauritiusu w sprawie warunków przekazywania przez siły morskie dowodzone przez Unię Europejską do Republiki Mauritiusu osób podejrzanych o piractwo i zajętego w związku z tym mienia oraz w sprawie warunków zapewnianych osobom podejrzanym o piractwo po ich przekazaniu (Dz.Urz. L 254, 30.09.2011).
- Umowa z dnia 21 grudnia 2015 r. o wzmocnionym partnerstwie i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kazachstanu, z drugiej strony (Dz.Urz. L 29, 4.02.2016).
- Wspólne działanie Rady nr 96/197/WSiSW z dnia 4 marca 1996 r. przyjęte przez Radę na podstawie art. K.3 Traktatu o Unii Europejskiej w sprawie rozwiązań dotyczących ruchu tranzytowego w portach lotniczych (Dz.Urz. L 63, 13.03.1996).
- Wspólne działanie Rady 2002/210/WPZiB z dnia 11 marca 2002 r. w sprawie Misji Policyjnej Unii Europejskiej (Dz.Urz. L 70, 17.03.2003).

- Wspólne działanie Rady 2008/124/WPZiB z dnia 4 lutego 2008 r. w sprawie misji Unii Europejskiej w zakresie praworządności w Kosowie, EULEX KOSOWO (Dz.Urz. L 42, 16.02.2008).
- Wspólne działanie Rady 2008/851/WPZiB z dnia 10 listopada 2008 r. w sprawie operacji wojskowej Unii Europejskiej mającej na celu wnoszenie wkładu w bezpieczeństwo morskie w zachodniej części Oceanu Indyjskiego i na Morzu Czerwonym (EUNavFor Atalanta) (Dz.Urz. L 301, 12.11.2008).
- Wspólne stanowisko Rady 2001/931/WPZiB z dnia 27 grudnia 2001 r. w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu (Dz.Urz. L 344, 28.12.2001).
- Wspólne stanowisko Rady 2002/402/WPZiB z dnia 27 maja 2002 r. dotyczące środków ograniczających przeciwko Osamie bin Ladenowi, członkom organizacji Al-Kaida i Talibom oraz innym osobom fizycznym, grupom, przedsiębiorstwom i podmiotom z nimi powiązanim oraz uchylające wspólne stanowiska 96/746/WPZiB, 1999/727/WPZiB, 2001/154/WPZiB i 2001/771/WPZiB (Dz.Urz. L 139, 29.05.2002).
- Wspólne stanowisko Rady 2005/936/WPZiB z dnia 21 grudnia 2005 r. aktualizujące wspólne stanowisko 2001/931/WPZiB w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu i uchylające wspólne stanowisko 2005/847/WPZiB (Dz.Urz. L 340, 23.12.2005).

Orzecznictwo

Europejski Trybunał Praw Człowieka

- Europejska Komisja Praw Człowieka, sprawa 13258/87 *M. & Co. v. Niemcy*, decyzja z dnia 9 lutego 1990 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 24833/94 *Matthews v. Zjednoczone Królestwo*, wyrok z dnia 18 lutego 1999 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 45036/98 *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Irlandia*, wyrok z dnia 30 czerwca 2005 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 16931/04 *Coopérative des agriculteurs de la Mayenne i Coopérative laitière Maine-Anjou v. Francja*, decyzja z dnia 10 października 2006 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 1398/03 *Markovic i inni v. Włochy*, wyrok z dnia 14 grudnia 2006 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 13762/04 *la Société Etablissements Biret et Cie S.A. i la Société Biret International v. państwa członkowskie UE*, decyzja z dnia 9 grudnia 2008 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 73274/01 *Connolly v. państwa członkowskie UE*, decyzja z dnia 9 grudnia 2008 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 13645/05 *Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. v. Niderlandy*, decyzja z dnia 20 stycznia 2009 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 30696/09 *M.S.S. v. Belgia i Grecja*, wyrok z dnia 21 stycznia 2011 r.

- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 3989/07 i 38353/07 *Ullens de Schooten and Rezabek v. Belgia*, wyrok z dnia 20 września 2011 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 12323/11 *Michaud v. Francja*, wyrok z dnia 6 grudnia 2012 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 3890/11 *Povse v. Austria*, decyzja z dnia 18 czerwca 2013 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 17120/09 *Dhabbi v. Włochy*, wyrok z dnia 8 kwietnia 2014 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 29217/12 *Tarakhel v. Szwajcaria*, wyrok z dnia 4 listopada 2014 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 38369/09 *Schipani v. Włochy*, wyrok z dnia 21 lipca 2015 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 17502/07 *Avotiņš v. Łotwa*, wyrok z dnia 23 maja 2016 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 40324/16 i 12623/17 *Bivolaru i Moldovan v. Francja*, wyrok z dnia 25 marca 2021 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 24384/19 i 44234/20 *H.F. i inni v. Francja*, wyrok z dnia 14 września 2022 r.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa 34701/21 *Gondert v. Niemcy*, wyrok z dnia 16 grudnia 2025 r.

High Court of Justice (Zjednoczone Królestwo)

- High Court of Justice, Queen's Bench Division, sprawa *Tomanović et al. v. the European Union et al.* [2019] EWHC 263 (QB), wyrok z dnia 13 lutego 2019 r.

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości

- Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, wyrok z dnia 26 listopada 1985 r., ICJ Reports 1984, s. 392.
- Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, *Case Concerning Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libyan Arab Jamahiriya v. United Kingdom), Request for the Indication of Provisional Measures*, postanowienie z dnia 14 kwietnia 1992 r., ICJ Reports 1992, s. 3.
- Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, *Case Concerning Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libyan Arab Jamahiriya v. United States of America), Request for the Indication of Provisional Measures*, postanowienie z dnia 14 kwietnia 1992 r., ICJ Reports 1992, s. 114.
- Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, *Armed Activities on the Territory of the Congo (New Application: 2002) (Democratic Republic of the Congo v. Rwanda), Jurisdiction and Admissibility*, wyrok z dnia 3 lutego 2006 r., ICJ Reports 2006, s. 6.
- Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, *Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece Intervening)*, wyrok z dnia 3 lutego 2012 r., ICJ Reports 2012, s. 99.

Niemcy

Federalny Sąd Konstytucyjny

Federalny Sąd Konstytucyjny (Niemcy), wyrok z dnia 29 maja 1974 r., BvL 52/71.

Federalny Sąd Konstytucyjny (Niemcy), wyrok z dnia 22 października 1986 r., 2 BvR 197/83.

Federalny Sąd Konstytucyjny (Niemcy), wyrok z dnia 13 sierpnia 2013 r., 2 BvR 2660/06, 2 BvR 487/07.

Federalny Sąd Konstytucyjny (Niemcy), wyrok z dnia 25 listopada 2020 r., 6 C 7.19.

Oberverwaltungsgericht Nordrhein-Westfalen

Oberverwaltungsgericht Nordrhein-Westfalen (Niemcy), wyrok z dnia 18 września 2014 r., 4 A 2948/11.

Rada Stanu (Francja)

Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 3 października 2018 r., sprawa nr 410611.

Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych

Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych, Baker v. Carr, 369 U.S. 186 (1962), wyrok z dnia 26 marca 1962 r.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Trybunał Sprawiedliwości

Trybunał Sprawiedliwości, sprawy połączone 36-38/59 i 40/59 *Ruhrkohlenverkaufsgesellschaften*, „Präsident”, „Geitling”, „Mausegatt”, i I. Nold KG przeciwko Wysokiej Władzy EWWiS, wyrok z dnia 16 lipca 1960 r., ECLI:EU:C:1960:36.

Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 26/62 *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos przeciwko Nederlandse administratie der belastingen*, wyrok z dnia 5 lutego 1963 r., ECLI:EU:C:1963:1.

Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 25/62 *Plaumann & Co. przeciwko Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej*, wyrok z dnia 15 lipca 1963 r., ECLI:EU:C:1963:17.

Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 6/64 *Flaminio Costa przeciwko E.N.E.L.*, wyrok z dnia 15 lipca 1964 r., ECLI:EU:C:1964:66.

Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 40/64 *Marcello Sgarlata i inni przeciwko Komisji EWG*, wyrok z dnia 1 kwietnia 1965 r., ECLI:EU:C:1965:36.

Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 29/69 *Erich Stauder przeciwko Stadt Ulm – Sozialamt*, wyrok z dnia 12 listopada 1969 r., ECLI:EU:C:1969:57.

Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 9/70 *Franz Grad przeciwko Finanzamt Traunstein*, wyrok z dnia 6 października 1970 r., ECLI:EU:C:1970:78.

Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 15/70 *Chevalley przeciwko Komisji*, wyrok z dnia 18 listopada 1970 r., ECLI:EU:C:1970:95.

Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft mbH przeciwko Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, wyrok z dnia 17 grudnia 1970 r., ECLI:EU:C:1970:114.

- Trybunał Sprawiedliwości, sprawy połączone 41-44/70 *NV International Fruit Company i inni przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 13 maja 1971 r., ECLI:EU:C:1971:53.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 93/71 *Orsolina Leonesio przeciwko Ministero dell'Agricoltura e Foreste della Repubblica Italiana*, wyrok z dnia 17 maja 1972 r., ECLI:EU:C:1972:39.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 4/73 *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 14 maja 1974 r., ECLI:EU:C:1974:51.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 41/74 *Yvonne van Duyn przeciwko Home Office*, wyrok z dnia 4 grudnia 1974 r., ECLI:EU:C:1974:133.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 106/77 *Amministrazione delle Finanze dello Stato przeciwko Simmenthal SpA*, wyrok z dnia 9 marca 1978 r., ECLI:EU:C:1978:49.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 44/79 *Liselotte Hauer przeciwko Land Rheinland-Pfalz*, wyrok z dnia 13 grudnia 1979 r., ECLI:EU:C:1979:290.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawy połączone 789-790/79 *Calpak SpA i Società Emiliana Lavorazione Frutta SpA przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 17 czerwca 1980 r., ECLI:EU:C:1980:159.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 231/82 *Spijker Kwasten BV przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 14 lipca 1983 r., ECLI:EU:C:1983:220.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 14/83 *Sabine von Colson i Elisabeth Kamann przeciwko Land Nordrhein-Westfalen*, wyrok z dnia 10 kwietnia 1984 r., ECLI:EU:C:1984:153.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 11/82 *SA Piraiki-Patraiki i inni przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 17 stycznia 1985 r., ECLI:EU:C:1985:18.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 13/83 *Parlament Europejski przeciwko Radzie*, wyrok z dnia 22 maja 1985 r., ECLI:EU:C:1985:220.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawy połączone 60-61/84 *Cinéthèque SA i inni przeciwko Fédération nationale des cinémas français*, wyrok z dnia 11 lipca 1985 r., ECLI:EU:C:1985:329.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 175/84 *Krohn & Co. Import-Export GmbH & Co. KG przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 26 lutego 1986 r., ECLI:EU:C:1986:85.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 294/83 *Parti écologiste „Les Verts” przeciwko Parlamentowi Europejskiemu*, wyrok z dnia 23 kwietnia 1986 r., ECLI:EU:C:1986:166.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 222/84 *Marguerite Johnston przeciwko Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, wyrok z dnia 15 maja 1986 r., ECLI:EU:C:1986:206.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 314/85 *Foto-Frost przeciwko Hauptzollamt Lübeck-Ost*, wyrok z dnia 22 października 1987 r., ECLI:EU:C:1987:452.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 5/88 *Hubert Wachauf przeciwko Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, wyrok z dnia 13 lipca 1989 r., ECLI:EU:C:1989:321.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 221/88 *Europejska Wspólnota Węgla i Stali przeciwko Faillite Acciaierie e Ferriere Busseni SpA*, wyrok z dnia 22 lutego 1990 r., ECLI:EU:C:1990:84.

- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-358/89 *Extramet Industrie SA przeciwko Radzie Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 16 maja 1991 r., ECLI:EU:C:1991:214.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-300/89 *Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Radzie Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 11 czerwca 1991 r., ECLI:EU:C:1991:244.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-260/89 *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE i Panelinia Omospondia Syllogon Prossopikou przeciwko Dimotiki Etairia Pliroforissis i Sotirios Kouvelas i Nicolaos Avdellas i innym*, wyrok z dnia 18 czerwca 1991 r., ECLI:EU:C:1991:254.
- Trybunał Sprawiedliwości, opinia nr 1/91 (Porozumienie o Europejskim Obszarze Gospodarczym) z dnia 14 grudnia 1991 r., ECLI:EU:C:1991:490.
- Trybunał Sprawiedliwości, opinia nr 2/91 (Konwencja nr 170 Międzynarodowej Organizacji Pracy) z dnia 19 marca 1993 r., ECLI:EU:C:1993:106.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-257/93 *Van Parijs i in. przeciwko Radzie i Komisji*, postanowienie z dnia 21 czerwca 1993 r., ECLI:EU:C:1993:249.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-309/89 *Codorniu SA przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 18 maja 1994 r., ECLI:EU:C:1994:197.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-253/94 P *Olivier Roujansky przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 13 stycznia 1995 r., ECLI:EU:C:1995:4.
- Trybunał Sprawiedliwości, opinia nr 2/94 (Przystąpienie Wspólnoty do EKPC) z dnia 28 marca 1996 r., ECLI:EU:C:1996:140.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-84/95 *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret AS przeciwko Minister for Transport, Energy and Communications i innym*, wyrok z dnia 30 lipca 1996 r., ECLI:EU:C:1996:312.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-124/95 *The Queen, ex parte Centro-Com Srl przeciwko HM Treasury i Bank of England*, wyrok z dnia 14 stycznia 1997 r., ECLI:EU:C:1997:8.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-170/96 *Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 12 maja 1998 r., ECLI:EU:C:1998:219.
- Trybunał Sprawiedliwości, opinia nr 2/00 (protokół z Kartageny o bezpieczeństwie biologicznym) z dnia 6 grudnia 2001 r., ECLI:EU:C:2001:664.
- Trybunał Sprawiedliwości, opinia nr 1/00 (Porozumienie w sprawie utworzenia wspólnej europejskiej przestrzeni powietrznej) z dnia 18 kwietnia 2002 r., ECLI:EU:C:2002:231.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-50/00 P *Unión de Pequeños Agricultores przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 25 lipca 2002 r., ECLI:EU:C:2002:462.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-263/02 P *Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Jégo-Quéré & Cie SA*, wyrok z dnia 1 kwietnia 2004 r., ECLI:EU:C:2004:210.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-105/03 *Maria Pupino*, wyrok z dnia 16 czerwca 2005 r., ECLI:EU:C:2005:386.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-176/03 *Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 13 września 2005 r., ECLI:EU:C:2005:542.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-178/03 *Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Parlamentowi Europejskiemu i Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 10 stycznia 2006 r., ECLI:EU:C:2006:4.

- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-540/03 *Parlament Europejski przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 27 czerwca 2006 r., ECLI:EU:C:2006:429.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-354/04 P *Gestoras Pro Amnistía, Juan Mari Olano i Julen Zelarain Errasti przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 27 lutego 2007 r., ECLI:EU:C:2007:115.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-355/04 P *Segi, Aaritz Zubimendi Izaga i Aritza Galarraga przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 27 lutego 2007 r., ECLI:EU:C:2007:116.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-305/05 *Ordre des barreaux francophones et germanophone i inni przeciwko Conseil des ministres*, wyrok z dnia 26 czerwca 2007 r., ECLI:EU:C:2007:383.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-91/05 *Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 20 maja 2008 r., ECLI:EU:C:2008:288.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawy połączone C-402/05 P i C-415/05 P *Yassin Abdullah Kadi i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie Unii Europejskiej i Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 3 września 2008 r., ECLI:EU:C:2008:461.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawy połączone C-120/06 P i C-121/06 P *Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM) i Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC, Giorgio Fedon & Figli SpA i Fedon America, Inc. przeciwko Radzie Unii Europejskiej i Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 9 września 2008 r., ECLI:EU:C:2008:476.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-155/07 *Parlament Europejski przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 6 listopada 2008 r., ECLI:EU:C:2008:605.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawy połączone C-399/06 P i C-403/06 P *Faraj Hassan przeciwko Radzie Unii Europejskiej i Komisji Europejskiej i Chafiq Ayadi przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 3 grudnia 2009 r., ECLI:EU:C:2009:748.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-555/07 *Seda Küçükdeveci przeciwko Swedex GmbH & Co. KG*, wyrok z dnia 19 stycznia 2010 r., ECLI:EU:C:2010:21.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-211/10 PPU *Doris Povse przeciwko Mauro Alpago*, wyrok z dnia 1 lipca 2010 r., ECLI:EU:C:2010:400.
- Trybunał Sprawiedliwości, opinia nr 1/09 (Porozumienie w sprawie ustanowienia jednolitego systemu rozstrzygania sporów patentowych) z dnia 8 marca 2011 r., ECLI:EU:C:2011:123.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-548/09 P *Bank Mellat przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 16 listopada 2011 r., ECLI:EU:C:2011:735.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-571/10 *Servet Kamberaj przeciwko Istituto per l'Edilizia Sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) i in.*, wyrok z dnia 24 kwietnia 2012 r., ECLI:EU:C:2012:233.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-130/10 *Parlament Europejski przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 19 lipca 2012 r., ECLI:EU:C:2012:472.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-370/12 *Thomas Pringle przeciwko Government of Ireland i in.*, wyrok z dnia 27 listopada 2012 r., ECLI:EU:C:2012:756.

- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-348/12 P *Rada Unii Europejskiej przeciwko Manufacturing Support & Procurement Kala Naft Co., Tehran*, wyrok z dnia 28 listopada 2013 r., ECLI:EU:C:2013:776.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa 2/13 (Przystąpienie Unii do EKPC), stanowisko rzecznik generalnej Juliane Kokott z dnia 13 czerwca 2014 r., ECLI:EU:C:2014:2475.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-658/11 *Parlament Europejski przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 24 czerwca 2014 r., ECLI:EU:C:2014:2025.
- Trybunał Sprawiedliwości, opinia nr 2/13 (Przystąpienie Unii do EKPC) z dnia 18 grudnia 2014 r., ECLI:EU:C:2014:2454.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-439/13 P *Elitaliana SpA przeciwko Eulex Kosowo*, opinia rzecznika generalnego Nila Jääskinena z dnia 21 maja 2015 r., ECLI:EU:C:2015:341.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-362/14 *Maximillian Schrems przeciwko Data Protection Commissioner*, wyrok z dnia 6 października 2015 r., ECLI:EU:C:2015:650.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-439/13 P *Elitaliana SpA przeciwko Eulex Kosowo*, wyrok z dnia 12 listopada 2015 r., ECLI:EU:C:2015:753.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-440/14 P *National Iranian Oil Company przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 1 marca 2016 r., ECLI:EU:C:2016:128.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-455/14 P *H przeciwko Radzie Unii Europejskiej i in.*, opinia rzecznika generalnego Nilsa Wahla z dnia 7 kwietnia 2016 r., ECLI:EU:C:2016:212.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-72/15 *PJSC Rosneft Oil Company przeciwko Her Majesty's Treasury i in.*, opinia rzecznika generalnego Melchiora Watheleta z dnia 31 maja 2016 r., ECLI:EU:C:2016:381.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-263/14 *Parlament Europejski przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 14 czerwca 2016 r., ECLI:EU:C:2016:435.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-455/14 P *H przeciwko Radzie Unii Europejskiej i in.*, wyrok z dnia 19 lipca 2016 r., ECLI:EU:C:2016:569.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-158/14 *A i in. przeciwko Minister van Buitenlandse Zaken*, opinia rzecznik generalnej Eleanor Sharpston z dnia 29 września 2016 r., ECLI:EU:C:2016:734.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-158/14 *A i in. przeciwko Minister van Buitenlandse Zaken*, wyrok z dnia 14 marca 2017 r., ECLI:EU:C:2017:202.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-72/15 *PJSC Rosneft Oil Company przeciwko Her Majesty's Treasury i in.*, wyrok z dnia 28 marca 2017 r., ECLI:EU:C:2017:236.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-64/16 *Associação Sindical dos Juízes Portugueses przeciwko Tribunal de Contas*, wyrok z dnia 27 lutego 2018 r., ECLI:EU:C:2018:117.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-244/17 *Komisja Europejska przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 4 września 2018 r., ECLI:EU:C:2018:662.
- Trybunał Sprawiedliwości, opinia nr 1/17 (Umowa CETA UE–Canada) z dnia 30 kwietnia 2019 r., ECLI:EU:C:2019:341.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-413/18 P *H przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 4 grudnia 2019 r., ECLI:EU:C:2019:1044.

- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-134/19 P *Bank Refah Kargaran przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, opinia rzecznika generalnego Gerarda Hogana z dnia 28 maja 2020 r., ECLI:EU:C:2020:396.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-14/19 P *Centrum Satelitarne Unii Europejskiej przeciwko KF*, wyrok z dnia 25 czerwca 2020 r., ECLI:EU:C:2020:492.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-732/18 P *PAO Rosneft Oil Company i in. przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 17 września 2020 r., ECLI:EU:C:2020:727.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-134/19 P *Bank Refah Kargaran przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 6 października 2020 r., ECLI:EU:C:2020:793.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-565/19 P *Armando Carvalho i in. przeciwko Parlamentowi Europejskiemu i Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 25 marca 2021 r., ECLI:EU:C:2021:252.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-872/19 P *République bolivarienne du Venezuela przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 22 czerwca 2021 r., ECLI:EU:C:2021:507.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-180/20 *Komisja Europejska przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 2 września 2021 r., ECLI:EU:C:2021:658.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-283/20 *CO i in. przeciwko MJ i in.*, wyrok z dnia 24 lutego 2022 r., ECLI:EU:C:2022:126.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-351/22 *Neves 77 Solutions*, opinia rzecznik generalnej Tamary Čapety z dnia 23 listopada 2023 r., ECLI:EU:C:2024:723.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawy połączone C-29/22 P i C-44/22 P *KS i KD przeciwko Radzie i in.*, opinia rzecznik generalnej Tamary Čapety z dnia 23 listopada 2023 r.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-351/22 *Neves 77 Solutions*, wyrok z dnia 10 września 2024 r., ECLI:EU:C:2024:723.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawy połączone C-29/22 P i C-44/22 P *KS i KD przeciwko Radzie i in.*, wyrok z dnia 10 września 2024 r., ECLI:EU:C:2024:725.
- Trybunał Sprawiedliwości, sprawa C-238/24 *Tartisai*, wyrok z dnia 10 kwietnia 2025 r., ECLI:EU:C:2025:258.

Sąd UE

- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-584/93 *Olivier Roujansky przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, postanowienie z dnia 14 lipca 1994 r., ECLI:EU:T:1994:87.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-514/93 *Cobrecaf SA, Pêche & Froid SA i Klipper investissements SARL przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 15 marca 1995 r., ECLI:EU:T:1995:49.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-14/98 *Heidi Hautala przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 19 lipca 1999 r., ECLI:EU:T:1999:157.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-173/98 *Unión de Pequeños Agricultores (UPA) przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 23 listopada 1999 r., ECLI:EU:T:1999:296.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-177/01 *Jégo-Quéré przeciwko Komisji*, wyrok z dnia 3 maja 2002 r., ECLI:EU:T:2002:112.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-333/02 *Gestoras Pro Amnistía i in. przeciwko Radzie*, postanowienie z dnia 7 czerwca 2004 r., niepublikowane.

- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-338/02 *Segi i inni przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, postanowienie z dnia 7 czerwca 2004 r., ECLI:EU:T:2004:171.
- Sąd UE, sprawa T-86/03 *Holcim (France) SA przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, postanowienie z dnia 4 maja 2005 r., ECLI:EU:T:2005:157.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-306/01 *Ahmed Ali Yusuf i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie Unii Europejskiej i Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 21 września 2005 r., ECLI:EU:T:2005:331.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-315/01 *Yassin Abdullah Kadi przeciwko Radzie Unii Europejskiej i Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 21 września 2005 r., ECLI:EU:T:2005:332.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-299/04 *Abdelghani Selmani przeciwko Radzie Unii Europejskiej i Komisji Wspólnot Europejskich*, postanowienie z dnia 18 listopada 2005 r., niepublikowane.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-49/04 *Faraj Hassan przeciwko Radzie Unii Europejskiej i Komisji Wspólnot Europejskich*, wyrok z dnia 12 lipca 2006 r., ECLI:EU:T:2006:201.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-253/02 *Chafiq Ayadi przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 12 lipca 2006 r., ECLI:EU:T:2006:200.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-228/02 *Organisation des Modjahedines du peuple d'Iran przeciwko Radzie*, wyrok z dnia 12 grudnia 2006 r., ECLI:EU:T:2006:384.
- Sąd Pierwszej Instancji, sprawa T-47/03 *Jose Maria Sison przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 11 lipca 2007 r., ECLI:EU:T:2007:207.
- Sąd UE, sprawa T-341/07 *Jose Maria Sison przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 23 listopada 2011 r., ECLI:EU:T:2011:687.
- Sąd UE, sprawa T-509/10 *Manufacturing Support & Procurement Kala Naft Co., Tehran przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 25 kwietnia 2012 r., ECLI:EU:T:2012:201.
- Sąd UE, sprawa T-213/12 *Elitaliana SpA przeciwko Eulex Kosovo*, postanowienie z dnia 4 czerwca 2013 r., ECLI:EU:T:2013:292.
- Sąd UE, sprawa T-67/12 *Sina Bank przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 4 czerwca 2014 r., ECLI:EU:T:2014:348.
- Sąd UE, sprawa T-68/12 *Abdolnaser Hemmati przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 4 czerwca 2014 r., ECLI:EU:T:2014:349.
- Sąd UE, sprawa T-271/10 *H przeciwko Radzie Unii Europejskiej i in.*, postanowienie z dnia 10 lipca 2014 r., ECLI:EU:T:2014:702.
- Sąd UE, sprawa T-10/13 *Bank of Industry and Mine przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 29 kwietnia 2015 r., ECLI:EU:T:2015:235.
- Sąd UE, sprawa T-328/14 *Mahmoud Jannatian przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 18 lutego 2016 r., ECLI:EU:T:2016:86.
- Sąd UE, sprawy połączone T-14/14 i T-87/14 *Islamic Republic of Iran Shipping Lines i in. przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 17 lutego 2017 r., ECLI:EU:T:2017:102.
- Sąd UE, sprawa T-271/10 *RENV H przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 11 kwietnia 2018 r., ECLI:EU:T:2018:180.
- Sąd UE, sprawa T-715/14 *PAO Rosneft Oil Company, dawniej NK Rosneft OAO, i in. przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 13 września 2018 r., ECLI:EU:T:2018:544.

- Sąd UE, sprawa T-286/15 *KF przeciwko Centrum Satelitarnemu Unii Europejskiej (SATCEN)*, wyrok z dnia 25 października 2018 r., ECLI:EU:T:2018:718.
- Sąd UE, sprawa T-552/15 *Bank Refah Kargaran przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 10 grudnia 2018 r., ECLI:EU:T:2018:897.
- Sąd UE, sprawa T-65/18 *République bolivarienne du Venezuela przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 20 września 2019 r., ECLI:EU:T:2019:649.
- Sąd UE, sprawa T-619/19 *KF przeciwko Centrum Satelitarnemu Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 10 lipca 2020 r., ECLI:EU:T:2020:337.
- Sąd UE, sprawa T-246/19 *Kambodża i CRF przeciwko Komisji*, postanowienie z dnia 10 września 2020 r., ECLI:EU:T:2020.
- Sąd UE, sprawa T-271/10 *RENV II H przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 18 listopada 2020 r., ECLI:EU:T:2020:548.
- Sąd UE, sprawa T-455/17 *Naser Bateni przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 7 lipca 2021 r., ECLI:EU:T:2021:411.
- Sąd UE, sprawa T-203/20 *Maher Al-Imam przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 22 września 2021 r., ECLI:EU:T:2021:605.
- Sąd UE, sprawa T-218/20 *Waseem Alkattan przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, wyrok z dnia 10 listopada 2021 r., ECLI:EU:T:2021:765.
- Sąd UE, sprawa T-771/20 *KS i KD przeciwko Radzie i in.*, postanowienie z dnia 10 listopada 2021 r., ECLI:EU:T:2021:798.
- Sąd UE, sprawa T-125/22 *RT France przeciwko Radzie*, wyrok z dnia 27 lipca 2022 r., ECLI:EU:T:2022:483.
- Sąd UE, sprawa T-371/22 *Montanari przeciwko EUCAP Sahel Niger*, wyrok z dnia 17 lipca 2024 r., ECLI:EU:T:2024:494.
- Sąd UE, sprawa T-307/22 *A2B Connect i in. przeciwko Radzie*, wyrok z dnia 26 marca 2025 r., ECLI:EU:T:2025:331.
- Sąd UE, sprawa T-771/20 *RENV KS i KD przeciwko Radzie i in.*, postanowienie z dnia 25 września 2025 r., ECLI:EU:T:2025:923.

Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa (WPZiB) Unii Europejskiej podlega szczególnym zasadom i procedurom, co znajduje odzwierciedlenie w zakresie kompetencji Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) do orzekania o aktach WPZiB. Autorka publikacji pokazuje, że TSUE wyszedł poza literalne brzmienie przepisów i dopuszcza swoją jurysdykcję również w innych przypadkach niż kontrola przestrzegania art. 40 Traktatu o Unii Europejskiej oraz środków ograniczających skierowanych przeciwko jednostkom. Szczegółowo analizuje te przypadki i prezentuje, jak w drodze wykładni systemowej i teleologicznej TSUE poszerza zakres własnej kognicji, tym samym zapewniając jednostkom prawo do skutecznego środka kontroli sądowej w jak najszerszym zakresie. TSUE przeniósł nawet na grunt unijny doktrynę sprawy politycznej. Omawiane zagadnienie ma też znaczenie dla możliwości przystąpienia UE do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Autorka bada więc, czy rozszerzająca wykładnia TSUE jest wystarczająca dla uznania, że kwestia WPZiB została rozwiązana, czy też konieczna będzie zmiana traktatów.

 WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

 wydawnictwo.uni.lodz.pl
 ksiegarnia@uni.lodz.pl
 (42) 665 58 63

Książka dostępna również
jako e-book

ISBN 978-83-8445-052-9

